

57139 -

MLADI ODER

1

1945

Natisnila Učiteljska tiskarna v Ljubljani

MLADI ODER

1

IZDALA IN ZALOŽILA „MLADINSKA KNJIGA“ ODSEK ZMS

LJUBLJANA

1945

KJE JE KAJ?

	Stran
Francè Kosmač: Zaplenjena puška	5
F. S. Finžgar: Vedež	9
Josip Ribičič: Matjaž in črni gavrani	23
Vida Brest: Begunček	34
Josip Ribičič: Mezinček	38
Francè Kosmač: Pojdimo se partizane!	63

57139

030023157

ILUSTRIRALA Marija Vogelnikova

FRANCÉ KOSMAČ:

ZAPLENJENA PUŠKA

OSEBE:

JAKEC (11 LET)

MICKA (10 LET)

TONČEK (8 LET)

KOMANDIR JANEZ (13 LET)

NEMŠKI VOJAK

PIONIRJI

(Gostilniška kmečka soba. Micka in Jakec sedita na klopi, vstopi nemški vojak (v zeleni suknji) in nagovori v nemščini otroka, ki ga ne razumeta in se stiskata k peči. Vojak zakolne po švabsko in začne stikati za pijačo in jedjo. Iz omare izvleče steklenico z žganjem in takoj globoko nagne, pojè še kruh, ki ga najde v omari. Sede za mizo, pije v dolgih požirkih in zadremlje. Puška sloni v kotu, vojak smrèi.)

M i c k a (*šepne*).

Zaspal je — čuj, kako smrči!

Jož, strah me je, ko mame ni!

J a k e c.

Ne boj se! Prav, da je zaspal,

se bom vsaj lahko maščeval,

ker mi je malico pojedel.

Ne bo odšel od nas vesel!

Glej, puško je naslonil v kot!

Kaj, ko bi šel brez nje od tod!

M i c k a.

Jož, Jakec, kaj pa misliš?! Pazi!

In če zbudi se in opazi?!
Potem gorje!

J a k e c.

Ne boj se, ne!

Pomisli rajši na očeta:

vesela bo njegova četa,

če s puško prideva do nje!

Kar vzamem jo!

M i c k a (*ga prekine in zadrži, ko hoče iti po puško*).

Počakaj še!

Ne veš, da dober pionir,

stori le to, kar reče komandir!

Ne čuješ Jakec,

nekdo gre?

T o n č e k (*nenadoma vstopi*).

No, kaj pa delata vidva,

ni dolgčas vam, ko sta sama?

Micka.

Rst, pri mizi nekdo spi,
vojak je švabski,
požeruh,
pojedel je ves Jakčev kruh,
napil se je in zdaj smrči...

Jakec.

Načrt imava: Glej, tja v kot
prislonil puško je vojak.
Medtem ko spi, zeleni spak,
odnesem mu jo brez nezgod!
Ti pojdi brž po komandirja,
ker je naloga pionirja,
da se povelju pokorava!
Pa brž, dokler vojak še spaval!

(Tonček odide po prstih iz sobe.)

Micka.

Če prej se s polja vrne mama,
potem ne bo šla puška z nama
in oče je ne bo dobil
in komandir se bo jezil.

(Jakec zamahne z roko.)

Komandir *(vstopi z nekaj pionirji, Jakec pozdravi).*

Ker je sovražnik zdaj pri nas,
doma sem pustil kapo, pas,
povedal mi je Tonček vse,
z načrtom vašim strinjam se.
Le čas je kratek in zato
naj trije hitro ven gredo,
pod oknom naj počakajo.

(Trije odidejo.)

Komandir *(se obrne proti Jakcu).*

Ti Jakec puško ven podaj.

(Ukaže drugemu.)

Ti odpri okno na stežaj,
da akcije bo hitro kraj!

(Puško poda Jakec brž skozi okno, ki ga je Tonček prej odprl. Micka se boječe ozira proti vratom — vse tiho za trenutek.)

K o m a n d i r.

Tako. Zdaj gremo, in trije,
kar dajo urne jim noge,
naj hitro puško poneso
tja k partizanom na goro.

(Zelo resno.)

Na klopi Jakec tu zaspi,
na polje Micka, k materi!

(Vsi odidejo. Jakec zaspi na klopi, med vrati zaostane Tonček.)

T o n č e k.

Zagodli smo ti požeruh,
ki hodiš k nam, da ješ naš kruh!

F. S. FINŽGAR :

VEDEŽ

Otroška igrice v dveh dejanjih

OSEBE :

VEDEŽ, POGLAVAR PALČKOV-
POTOGLAVČKOV

PALČKI (POLJUBNO ŠTEVILO)

MARKO

LUKEC

FRANCELJ

VIDE

} BRATJE

JAKEC, SOSEDOV SIN

LENOBA

BERAČ

Dečki, navadno oblečeni šolarji. Vedež in palčki v pisani obleki in s čepicami (belimi - rdečimi - modrimi). Vedež ima brado do pasu.

I. DEJANJE

1. PRIZOR

Pozorišče: Kmečka soba, okrog mize stoli. Po sobi oprava: omara, predalnik, orodje pri peči, kolovrat, ura itd. Ko zapoje zvonec, se za zastorom sliši mrmranje otrok, ki se uče pri mizi zgodbo o Izgubljenem sinu. Ko se zavesa dvigne, sedijo pri mizi Lukec, Francelj in Vide. Mašijo si ušesa in se glasno gulijo zgodbo. Vsak bere svoj oddelek, da je vse zmešano.

L u k e c (*je posebno glasan. Venomer norčevaje se ponavlja in gleda krog sebe*). »Neki človek je imel dva sina. Dva sina je imel neki človek. Neki sin je imel dva človeka, dva človeka sta imela enega sina«. (*Pocuka Franceljna in mu vleče roko od ušes.*) Francelj!

F r a n c e l j. Pusti me! Če se ne naučimo, ne pojdemo na polje.

L u k e c. Suni Videta!

F r a n c e l j (*se neha učiti*). Vide! (*Mu izpodnese komolec, da mu roka zdrkne z mize.*)

V i d e. Le počakaj, jaz bom pa vse mami povedal.

L u k e c. Boš pa brat medvedov. Prava reč.

F r a n c e l j. Lukec, ali ti že znaš?

L u k e c. Seveda znam. Poslušajta! (*Stopi na stol in glasno deklamira*). Neki človek je imel dva sina. Dva sina je imel neki človek. Neki sin je imel dva človeka. Dva človeka sta imela nekega sina. . .

V i d e - F r a n c e l j (*se smejeta in se tolčeta ob kolena*). Lukec - kljukec, spet boš klečal na ajdi!

L u k e c (*skoči s stola*). To se jaz naučim v petih minutah. Ampak sedaj se nočem učiti. Še vidva se nikar ne uči. Dajmo se rajši kaj pogovarjati, ko smo sami.

F r a n c e l j (*zapre knjigo*). Pa se dajmo.

V i d e (*godrnja in se kremži*). Noočem. — Pa ne pojdemo krompir peč, če ne bomo znali.

L u k e c. Vide, kako si ti neumen! Ali misliš, da se drugi tudi uče kakor mi? Boš videl, nihče ne bo znal v šoli. Še trikrat se bomo te zgodbe morali učiti. — Se je boš pa nazadnje naučil.

V i d e (*počasi zapira knjigo*). Pa se menimo.

L u k e c. Francelj povej, kaj boš ti, ko boš velik?

F r a n c e l j (*pomišlja*). Minister.

V i d e. Jaz tudi.

L u k e c. Oba pa že ne bosta. Iz ene žlahte je enega ministra dovolj.

V i d e. Kaj pa naj bom jaz?

F r a n c e l j. Minister že ne, to bom jaz.

L u k e c. Pa zakaj boš minister?

F r a n c e l j. Minister se vozi z moto — z moto — z motovилоm.

L u k e c. Prava reč. Potlej pa ljudje zabavljajo čezzenj. Ali si slišal, ko so bili zadnjič možje pri nas, kako se je jezil na ministre sosed Kavka, ker se vozijo z avtomobili.

F r a n c e l j. Zato se je jezil, jaz pa vem, ko sam s kravo vozi, ker je konja zapil. To mu je očital naš boter Janez. Ali nisi slišal?

L u k e c. Že rès, pa jaz bi vendarle ne maral biti minister.

V i d e. Jaz tudi ne. Jaz bom pa rajši škof.

L u k e c. Ti boš pa res dober za škofa. Saj si že dvakrat pri litanijah ministriral.

- Vide. Sem, sem. Tebe je pa crkvenec zapodil, ko si mu ogenj raztresel po zakristiji.
- Francelj. Jaz tudi ne bom minister, jaz bom pa učitelj.
- Lukec. Jaz bi ne bil učitelj za vse na svetu ne. Komaj čakam, da bom iz šole, pa bi še na stara leta hodil v šolo. (*Vstane — in po moško pove.*) Vesta, kaj bom jaz? Jaz bom bogataš.
- Vide. Verižnik.
- Lukec. Ni res.
- Francelj. Kontrobantar za črno borzo.
- Lukec. Tudi ne.
- Francelj. Kaj pa boš?
- Lukec. Bogataš.
- Francelj. Kako?
- Lukec. Vedež mi bo pokazal, kje je zlato zakopano. Pa ga bom odkopal, potem bom imel tri avtomobile, veliko hišo, konje in vsak dan bom štruklje jedel.
- Vide. Ali jih boš meni kaj dal?
- Lukec. Kar jih boš hotel.
- Vide. Mm — mm — (*se gladi po trebuhu*). To bomo jedli!
- Francelj. Kje pa je tisti Vedež?
- Lukec. Če ne bosta nikomur povedala?
- Oba (*Vide in Francelj*). Nikomur.
- Lukec. Za vse Miklavževe orehe in jabolka se pri-vérta, da bosta tiho.
- Oba. Bova.
- Lukec. Velja! (*Sežejo si v roke. Vide in Francelj poklekmeta na stol in se nagneta čez mizo. — Vsi tiščijo glave skup in poslušajo Lukca.*) Vesta, meni je povedal Komandež.
- Francelj. Tisti, ki mačke je?

L u k e c. Saj ni res! Lažejo. — Komandež mi je povedal o Vedežu: Majhen možiček je, rdečo kapo ima, brado kakor kodeljo in v Črni Rupi prebiva. Za vse zlato ve in za vse srebro, kar ga je po gorah in gozdih. Pove pa za zaklad samo kakšnemu zelo neumnemu ali pa zelo navihanemu. Pa samo vsakih sto let enkrat. Nič več.

V i d e. Ali boš sto let čakal?

L u k e c. Sedaj že sto let nikomur ni pokazal zaklada. Letos ga bo, trdi Komandež.

F r a n c e l j. Ali si res tako neumen in misliš, da ga bo tebi pokazal?

L u k e c. Če nisem neumen, sem pa navihan. Ali mi ni rekel učitelj, ko sem mu šolsko skledo ubil in jo utajil, da sem navit kot ovnov rog?

2. PRIZOR

M a r k o (*najstarejši brat vstopi*). Alo, ali že znate? Vsi (*planejo s stolov in odpirajo knjige*).

L u k e c. Že znamo! Pojdimo! (*Nese knjigo v torbico na klop*.)

M a r k o. Ne bo nič, Lukec. Oče so rekli: Izprašaj jih. Kdor zna, naj pride, kdor ne zna, ga pusti doma in ga zakleni. Vide, povej zgodbo!

V i d e. Jezus govori dalje: Neki oče je imel dva sina. Mlajši reče: Oče, daj mi del blaga, kateri gre meni.

M a r k o. Že dobro. Francelj, dalje!

F r a n c e l j. Oče jima razdeli premoženje. Malo dni potem mlajši sin vse pobere in se napoti v daljno deželo.

M a r k o. Dovolj. Lukec naprej!

L u k e c. Neki človek je imel dva sina.

Marko. Ne od začetka! Povej tam, kjer je nehal Francelj!

Lukec. Tam kjer je Francelj nehal.

Marko (*vzame knjigo in pomaga*). Tam — no — tam — pa zapravi. . .

Lukec. Tam pa zapravi Francelj svoj avtomobil. Vsi (*se mu zasmеjejo*).

Marko. Ti lenoba ti, navihana. Bom že očetu povedal. Pojdimo! (*Vide in Francelj vzameta klobuka in se pokrijeta — ter hitro skozi vrata*). Ti boš pa doma in se boš učil. Če ne boš znal, ne boš nič večerjal. (*Gre.*)

3. PRIZOR

Lukec (*mu pokaže osle*). Maram za tisti krompir. (*Mu preti z roko.*) Ti tudi ne boš jedel mojih štrukljev, ko bom jaz bogataš. (*Gre k svoji torbici in jo odpre. Vzame knjigo. Jo potisne nazaj.*) Ne bom se učil! Ne. (*Gre po sobi sem in tja.*)

Aha, to so pa Markovi čevlji. Čak me! (*Pograbi en čevelj.*) Jutri pojdeš bos v šolo. (*Skriva čevelj v predalnik. V predalniku dobi sladkor skrit.*) Živio! Živio! (*Skače s škatlo po sobi. Odpre in si deva koščke v žep.*) Eden, dva, tri, štiri — pet. Še enega — šest. To se ne bo nič poznalo. (*Dene škatlo spet nazaj. Nato leže vznak na klop in grize slad-*

kor.) Vedež! Vedež! pridi, pridi! — Vedež! (*Zadremlje — v tem zunaj daljna godba. Nato se vrata odpro in Vedež vstopi — z njim Palčki.*)

Vedež. Otroci moji, tam spi,
ki me je klical.

Palček. Zakaj te je klical,
očka?

Vedež. Zlata hoče, da bi bil
bogataš.

Palček. Zlata?

Vedež. Da. Da bi mu pokazal
zaklad belih kronic in rume-
nih cekinov.

Palčki (*vsí*). Hahaha — hahaha! (*Godba ves čas
igra — čisto tiho.*)

Oj očka Vedež — le daj mu blago!

Povej mu, kje kron'ce cveto,
pokaži, kje raste zlato.

Mi pa gremo naprej — mi pa gremo nazaj,
očka Vedež, cekinov mu daj.

Hahaha — hahaha —.

(*Ploskajo in korakajo po odru.*)

(*To pojo Palčki v obliki baleta: Ko se smejejo, se tolčejo
ob kolena, nato se razdele v dve vrsti — druga proti drugi
— se klanjajo Vedežu, ki bije z zlato palico takt. Nato
korakajo drug proti drugemu itd.*)

Vedež. (*Oder obsije modra luč zelo mračno. Vedež
stopi k Lukcu in se ga dotakne s paličico.*) Zviti
Lukec — cekinčke pukey — vstani!

Lukec (*se dvigne, pomenca si oči in debelo gleda.
Boječe — jecaje*). Kdo pa ste?

Vedež. Jaz sem Vedež, ki si me klical.

Lukec (*poklekne*). Prosim, ne bom več.

Vedež. Torej nočeš biti bogataš?

Lukec. Prosim, da. (*Dviga roke.*)

Vedež. Ali imaš poguma, da greš dvigat zaklad?

Lukec. Prosim, imam ga.

V e d e ž. Pa opolnoči?

L u k e c. Opolnoči.

V e d e ž. Pri Črni Rupí v gozdu.

L u k e c. Pri Črni Rupí v gozdu.

V e d e ž. In še nocoj?

L u k e c. Še nocoj.

V e d e ž. Dobro. Vzemi koš in rovnico. Ko prideš do sive skale, zabrlizgaj trikrat. Tedaj pridem in ti pokažem, kje boš kopal. Tu imaš pa ključ od zlate skrinjice, kjer je shranjen zaklad. *(Mu da zlat ključ.)* Otroci, pojdemo! Lukec — lezi!

L u k e c *(takoj leže in zaspi).*

(Za odrom godba. Palčki pojo: Mi pa gremo nazaj — očka vrečo cekinov mu daj.)

V e d e ž *(vzame Lukčevo torbo s knjigami).*

4. PRIZOR

L u k e c. *(Leži in spi kot prej. Ko potihne godba, plane kvišku. Nato sede na klop in se plašno ozira.)* Ali se mi je sanjalo? Vedež je bil tu. — Ali je bil res? — *(Vstane in hodi po sobi.)* Če se mi je sanjalo? — Oj ne! *(gleda ključ).* Ključ — zlat ključ! Juhuhu! Resnično je bil tukaj. — Živio avtomobil! Juhuhu. *(Skače po sobi. Zleze na stol in vihti ključ).* Bogataš bom! — Nikoli več v šolo! Ali bomo jedli štruklje! Juhuhu!

J a k e c *(pogleda skozi okno).* Lukec — Lukec! Kaj pa razgrajaš? Ali si zaprt?

5. PRIZOR

L u k e c. Jakec, počakaj! *(Gre s stola k oknu.)* Ali še spiš v hlevu?

J a k e c. Naj, saj ti tudi.

- L u k e c. Zato pa. Nocoj jaz nekam pojdem. Ali bi šel z mano?
- J a k e c. Kam pa pojdeš?
- L u k e c. Boš že videl. Ali greš ali ne?
- J a k e c. Kaj pa mi daš?
- L u k e c. Pet cigaret.
- J a k e c. Deset, če jih daš, pa grem.
- L u k e c. Dobro, pa deset. Ampak pojdi sedajle in vzemi naš koš in našo rovnico, ko ni nikogar doma. Oboje skrij za skedenj v leščevje. Jaz sem zaklenjen in ne morem ven. Ali boš?
- J a k e c. Čemu ti bo koš in rovnica?
- L u k e c. Tiho bodi! Če nočeš, pa nikar, bo pa drug zaslužil cigarete.
- J a k e c. Ampak za koš in motiko jih daš še pet.
- L u k e c. Naj bo, lakomnik. Ko pojdejo spat, me počakaj pod našim kozolcem.
- J a k e c. Že dobro. In vžigalice prinesi s seboj, da bova kadila. *(Zgine od okna.)*
- L u k e c. *(Gre od okna. Gleda ključ.)* Živio, Vedež! Bogataš bom! Živio štruklji!

II. DEJANJE

(Gozd. V ozadju drevo in skale — nekaka votlina Črna Rupa, iz katere pridejo Vedež in Palčki. Pod drevesom »zaklad«. Noč je.)

1. PRIZOR

L u k e c *(na rami nosi rovnico, v roki ima hlevno svetilko).*

J a k e c *(poleg njega nosi oprtni koš).*

L u k e c. Tukajle je Črna Rupa.

J a k e c. Ali je tebe že kaj strah?

L u k e c. Mene ni še nič.

J a k e c. Mene je pa že malo.

L u k e c. Nič te ne sme biti. Le pomisli. Petnajst cigareet dobiš.

J a k e c. Pa mi je vkljub temu žal, da sem šel. Kar nazaj grem.

L u k e c. Ali boš figa mož? (*Vzame piščalko in prvič zabrlizga.*)

J a k e c. Zakaj žvižgaš? Če pride hudobec?

L u k e c. Tiho bodi.

2. PRIZOR

L e n o b a (*prileze iz črne Rupe. V dolgo haljo zavita postava, ki se leno guga, zeha in se bliža dečkoma*).

J a k e c (*se skriva za Lukca in ga vleče za suknjič*). Beživa!

L e n o b a. Zakaj žvižgaš in me dramiš?

L u k e c. Ti nisi Vedež in se te nič ne bojim. (*Postavi svetilko na tla in prime z obema rokama za rovnico.*) Kdo si?

L e n o b a. Jaz sem Lenoba. Bojim se dela — veselim se jela. Prva ležem — zadnja vstanem. Šola in knjiga me ne briga. Lukec vrzi rovnico in bodi moj bratec.

L u k e c. Nočem! Jaz bom kopal, da se prikopljem do zlata.

Leno b a. Vroče ti bo, globoko je zlato. Nikar.

L u k e c. Kljub trudu. Moje bo.

Leno b a. Pa koplji in se póti. Deset let se ne boš prikopal do zlata. (*Leno izgine.*)

3. PRIZOR

J a k e c. Lukec, beživa! To so strahovi!

L u k e c. To so nevoščljivci, ki vedo, kaj mi Vedež ponuja. Jaz se jih nič ne bojim.

J a k e c. Lepo te prosim, beživa, jaz se ves tresem.

L u k e c. Dobiš še pet cigaret, da jih bo dvajset. (*Zabrlizga.*)

J a k e c (*počene za njegovim hrbtom na tla in si povezne koš na glavo, da je pod košem skrit*).

4. PRIZOR

B e r a č (*pride iz Črne Rupe. Ima polno malho, krevlja ob palici*). Zakaj me kličeš?

L u k e c. Nisem klical tebe. Kaj mi hočeš?

B e r a č. Za prijatelja bi te rad imel.

L u k e c. Moj prijatelj je Vedež. Kdo pa si ti?

B e r a č. Jaz sem berač — postopač. Po sencah ležim — in se ne potim. Povsod se zame kuha — povsod je zame dosti kruha. Če me vidiijo ljudje — takole krevljam. (*Trudno šepa.*)

Takole pa hodim (*se nese pokonci in gibko*), kadar sem sam. Lukec, skleniva zvezo nocoj, da pojdeš z menoj.

L u k e c. Ne grem za berača. Jaz bom bogataš.

B e r a č. Jejhate no, kako neki?

L u k e c. Vedež mi pokaže, kje se najde zlato.

B e r a č. Vedež? Le poslušaj ga, pa se boš potil in krivil, da ti bo kapalo od nosa. Petdeset klafter globoko boš kopal, pa se ne boš dokopal do zlata. Bodi rajši bratec moj in pojdi z menoj.

L u k e c. Ne grem.

B e r a č. Če nočeš — kakor hočeš. (*Odhaja.*) Jaz ostanem berač-postopač, malha in palica — moja pajdašica, zame ves svet peče in kuha — da nisem lačen ne žgancev ne kruha. — (*Odide za drevje.*)

5. PRIZOR

L u k e c (*se ozre*). Jakec, kje pa si? (*Privzdigne koš.*) Haha, ti imaš pa kurjo korajžo pa vrabčevo moč.

J a k e c (*pod košem*). Pusti me.

L u k e c (*tretjič zažvižga*).

V e d e ž (*pride iz črne Rupe, za njim Palčki*). Ali kličeš mene?

L u k e c. Kakor si zapovedal. (*Se mu pokloni.*)

V e d e ž. Zakaj nisi šel z Lenobo?

L u k e c. Je grda in neumna.

V e d e ž. Zakaj nisi hotel z beračem-postopačem?

L u k e c. V listju spi in v hlevu umrje.

V e d e ž. Torej hočeš kronic in zlata?

L u k e c. Hočem.

V e d e ž. Ali boš kopal pet let?

L u k e c. Čeprav deset!

V e d e ž. Ali boš kopal petdeset klafter globoko?

L u k e c. Tudi sto — in ne bom jenjal.

V e d e ž. Ali boš mož beseda?

L u k e c. Bom.

V e d e ž. Pojdi z menoj! *(Ga vede do drevesa.)* Tukaj začni in boš našel zaklad. Samo mož beseda, sicer te potegnem v Črno Rupō, kjer boš hlapec vseh hlapcev. Začni!

L u k e c *(dvigne rovnico in udari prvič).*

J a k e c *(privzdigne koš in pogleda izpod njega).*

Polovica zaklada je mojega.

V e d e ž *(se ozre)*. Kdo je ta?

L u k e c. Moj prijatelj Jakec.

V e d e ž. Jakec — pojdi sem in pomagaj.

J a k e c *(zleze izpod koša in gre boječe k Lukcu).*

V e d e ž. Koplji!

L u k e c *(koplje in odvali rušo. Zasveti se zlata skrinjica.)* Ga že imam! *(Pograbi z roko skrinjico.)*

J a k e c. Polovica bo moja.

L u k e c. Ali se nisva zmenila samo za cigarete?

V e d e ž. Mir! Kje imaš ključ?

L u k e c. Tukajle. *(Potegne ključ iz žepa.)*

V e d e ž. Odpri!

O b a *(klečita na tleh ob skrinjici in pozorno gledata nanjo).*

J a k e c. Polovica bo moja.

L u k e c. Nič. Samo cigarete. *(Dvigne pokrovček.)*

O b a *(osupla gledata zdaj v skrinjico — zdaj Vedeža).*

V e d e ž. Kaj gledata? Dvignita zaklad!

L u k e c *(privleče šolsko torbico iz skrinjice).*

P a l č k i *(v smeh — po taktu kakor prej. Tolčejo se ob kolena).*

V e d e ž (*oprta Lukcu šolsko torbico*). Le koplji, da se dokoplješ do zlata. Tukaj je zapisana pot do njega!

L u k e c (*pobere rovnico*). Jakec, vzemi koš.

J a k e c. Kje pa so moje cigarete? (*Oprtava koš.*)

L u k e c. Tiho bodi!

O b a (*potrta in potepeno odhajata*).

P a l č k i. Hahahaha.

Sedaj vesta, kje kron'ce cveto!

Sedaj vesta, kje raste zlato,

hahahaha.

Mi pa gremo naprej — mi pa gremo nazaj —
hahahaha.

JOSIP RIBIČIČ:

MATJAŽ IN ČRNI GAVRANI

Odrska slika za mladino

OSEBE:

KRALJ MATJAŽ

TRIJE OPRODE

PARTIZAN

HITLERJANEC

FAŠIST

DOMOBRANEC

PARTIZANI, MATJAŽEVA VOJSKA

(Dvorana v podzemni jami. Slikovite kamnite stene, kapniki, desno in levo rovi. Sredi dvorane velika kamnita miza, za mizo kamnit stol, na mizi peščena ura in nožnica za meč. Nad mizo visi s stropa kristal, od katerega žari svetloba, ki razsvetljuje vso dvorano. — Dvorana je prazna. Z desne se čuje partizanska pesem »Kovači smo!« Petje se vedno bolj bliža. Proti koncu se že čujejo koraki vračajoče se Matjaževe vojske.)

Kralj Matjaž (z dolgo sivo brado, v oklepu, z golim mečem v roki prikoraka na čelu pojoče vojske in stopi za mizo. S ponosno dvignjeno glavo čaka stoje, da izpoje vojska svojo pesem in da utihne oddaljujoča se godba, ki je spremljala vojsko).

Vojščaki (korakajo v točno določenem redu in okreti na svoja mesta desno in levo vsakega rova, ob stene itd., izvajajoč pri tem pestre gibe s sulicami in helebardami).

Oprode (se v isto tako določenem nastopu ustavijo ob mizi in zavzamejo svoje mesto: dva desno in levo ob mizi, tretji v sredi pred mizo ali za kraljem).

Kralj (z dvignjenim mečem). Vojščaki, vojska kralja Matjaža! Boj je končan, naša zemlja se je že dovolj napila krvi. Domovina je zadihala v svobodi kot še nikoli. Črni gavrani ne letajo več prosto nad domovi jugoslovanskih mest in vasi, ne parajo več s svojimi kremplji prs najboljših sinov domovine, ne kljujejo več s svojimi kljuni v srca mater in sester junških borcev. Končan je boj — zmaga izbojevana, gavrani potolčeni in strti. A ne še uničeni vsi! Potuhnili so se in poiskali temne kote. Tam preže v temi in čakajo, da bi lahko spet vzleteli in zakrilj sonce s svojimi perutmi.

Vojščaki (*mahajoč vsi enako s svojim orožjem, v zboru*).

Ne bo se več dvignil črni gavran,
zdaj čuva nam domovino partizan!

Matjaž. Zdaj čuva domovino partizan! To je tisti partizan, kateremu smo mi, Matjaževa vojska, stali nevidno v boju ob strani. V sanjah smo mu vlivali novega poguma v srce, v borbi duha stare pravde v dušo. Ob naporih smo ga bodrili, da je izvrševal nadčloveška dejanja. Ne le partizanska pest, tudi partizanska duša se je prekvasila z duhom stare pravde. Partizanska duša pozna pot, ki ji je hoditi odslej. Zato ne bo črni gavran nikoli več zakril sonca svobode, kajti najboljšemu sinu domovine sem stal ob strani jaz, stari kralj Matjaž. Vлил sem mu v srce svojo voljo in moč, vcepil sem mu v dušo Gubčevega in Gradnikovega duha, njegovo pest sem kalil v jeklu stare pravde, zbi-stril njegov pogled v preroštvu velikih mož. Moj duh, moja moč in moja volja je prešla v dušo in telo junaka, modreca in bistrovideca, kakršnega še ni rodila domovina. Ali veste kdo je to, o vojščaki kralja Matjaža? Ali veste?

Vojščaki.

Vemo, to je tovariš Tito,
Domovine največji sin!
Prek gora je in dolin
vojsko stare pravde vodil zmagovito!

Matjaž. Tito, Tito! Mojemu srcu najbližji sin. Vse svoje tisočletne želje, vse upe, vso svojo veliko vero starih in sedanjih dni sem položil v njegove roke. V mojo dušo se je naselil mir, kajti on bo

uresničil vse, o čemer sem sanjal v globokem snu
sto in stoletja.

V o j š č a k i,

Sanje stoletne so resnica postale,
nad domom vihrajo svobode zastave.

M a t j a ž. Zastave svobode vihrajo nad domom mo-
jih otrok in dom bo čuval odslej največji domo-
vine sin. Zato naj gre moj meč počivat spet. (*Po-
rine meč v nožnico ter sede.*)

V o j š č a k i (*postavijo sulice in helebarde pred se
in se naslonijo nanje*).

M a t j a ž. Stari Matjaž in njegova vojska lahko spet
mirno zaspita. Morda na vekomaj.

(*Zamišljeno, ko da govori le sebi*). Morda se bo
duh borcev stare pravde, ki so v davnih, davnih
časih prelili svojo srčno kri za svobodo in pra-
vičnost, morda se bo duh teh velikih sinov naroda,
duh, ki živi zdaj v vojski kralja Matjaža, umiril
in legel k zaslužnemu počitku. Saj čuva nad
svobodnim domom on, ki ga ves svet občuduje.
(*Dvigne glavo, glasno*). Sree mi pravi, da čuje,
neumorno čuje nad domom našim! Oproda moj
prvi, poglej skozi okno svobode, pa povej, kaj ti
vidi oko!

1. o p r o d a (*odpre lino v skalì v ozadju. Skozi lino
zasije žarka sončna svetloba*).

O Matjaž! Tito, vodja naš, ob oknu sloni,
na slovensko zemljo ima uprte oči,
z enim očesom na sever bistro gleda,
mu drugega pogled do morja našega sega.

(*Zapre lino.*)

Matjaž. Ni me varalo srce! Nad domom čuva Tito!
Neumorno čuva. Na sever in jug mu je uprt pogled. Oproda moj drugi, odpri lino na severni strani, da zvemo, kaj se tam godi!

2. *oproda (odpre lino v levi steni. Veter mu mrši lase. Od daleč se začuje napev pesmi: »Gor čez izaro«, ki ga mrmrajoče pojo v ozadju med govorom oprode):*

O Matjaž, mračna in pusta so polja,
v srcih nemir, v očeh pa nevolja.
Pod gorami se dolina ravni,
sredi doline pa prazen prestol čaka in ždi.
Krog njega pa črni gavrani preže,
se skrivajo v sencah, spet dvigajo glavé.

(Počasi zapre lino, pesem polagoma utihne.)

Matjaž *(zgrabi meč in ga deloma povleče iz nožnice).*

Vojščaki *(dvignejo glave in pripravijo sulice ko za napad. Zapojo zadnji del partizanske pesmi: »Kosec koso brusi«).*

Naprej v borbo
za pravdo in svobodo
slovenskega naroda.

Matjaž *(spusti spet meč v nožnico).* Ne ne! Modrost je dostikrat ostrejša od najostrejše ostrine meča. Oproda moj tretji pogled, kam je še uprt pogled modrega Tita!

3. *oproda (odpre lino na desni. Skozi lino slabotno zažari trak svetlobe zahajajočega sonca. Začuje se tihi napev pesmi: »Soča voda je šumela«, ki ga med govorom oprode pojo mrmrajoče v ozadju).*

Soča in morje trepečeta v zahajajočega sonca svitu,
črne kremplje gavran nad morje in Sočo steguje,
v črni duši svoji že načrte zlobne kuje,
a ljudstvo kleči in roke proseče dviga k Titu.

(Počasi zapre lino, spev zamre.)

Matjaž. Vrne jim Tito vero, uresniči jim Tito vse,
po čemer jim je hrepenela krvaveča duša. Po-
strigel bo Tito kremplje črnim gavranom! In za-
ščitniki črnih gavranov bodo spoznali, da ne mo-
rejo ogoljufati njega, ko je toliko žrtvoval za ta
najlepši del naše domovine. Njegovemu ostremu
pogledu ne bo ušla nobena njihovih namer, no-
beden njihovih naklepov. Njegova modrost bo ču-
vala ter vodila dom in črni gavrani se bodo za-
davili v lastni zlobi.

Partizani *(zunaj se bližajo s partizansko pesmijo: »Nismo se uklonili«. Vedno bliže in glasneje odmeva pesem).*

Matjaž *(vstane).* Titova vojska je budna, ona bedi
nad domom in striže gavranom peruti.

Vojščak *(prihiti od desne).*

Matjaž, junaški partizani tri gavrane
so ujeli,
da morajo pred sodbo tvojo, so jim
veleli.

Matjaž. Kar noter z njimi, da jim po-
gledamo v oči in v črno dušo.

Vojščak *(odide in se kmalu vrne z novo-
došlimi).*

Partizan *(pripelje troje ujetnikov: Nemca s kljukastim križem, črno oble-
čenega fašista s čopasto črno čepico in*

v nemško uniformo oblečenega domobranca z nahrbtnikom, iz katerega moli gnjat in druge dobrine. Ujetnikom ostro). Stoj!

Ujetniki (se nerodno ustaviijo in gledajo začudeno in v skrbah okrog sebe).

Partizan. Matjaž, tri gavrane črne smo ujeli, izprašaj jim vest, izreči jim sodbo.

Matjaž (si gladi brado in kima z glavo). To so torej črni gavrani, ki bi še radi letali okrog naših domov! To so torej zveri, ki so zažigale naše mirne vasi, trgali otroke z naročja mater, matere metali v ječe, mučili očete in pobijali sinove! (Nemcu). Govori, gavran ti črni s kljukastim križem in zločinsko dušo. Kdo ti je vcepil toliko zlobe v srce?

Hitlerjanec (drzno). Hitler!

Matjaž. In kdo je kriv, da ti je duša tako počrnela?

Hitlerjanec. Hitler!

Matjaž. Pa kdo je vodil tvojo zločinsko roko, ko si davil in moril nedolžne otroke, kdo jo vodil, ko si mučil obupane matere?

Hitlerjanec. Hitler, Hitler!

Matjaž. O, resnico govoriš, ti črni gavran s kljukastim križem, resnico izpričuješ z eno samo besedo, z enim samim imenom! Ni Hitler en šam izvržek človeštva. V tisočeri in tisočeri se je vpodobila njegova črna duša, v stotisočih se je zakoreninila njegova zločesta prav! V vsakem črnem gavranu s kljukastim križem tiči Hitler s tisočeri njegovi zločinskimi nagoni. (Pokaže s prstom na fašista.) In ti, črnosrajčni gavran, kdo je tebe učil zločinstva, od kod tebi črna, zločinska duša?

Fašist. Io niente naredila, io pridna, sempre pridna, io dobra kon Zlovenči. . .

M a t j a ž. Ko si v družbi desetih enako črnih duš napadal po enega mirnih vaščanov, pa nisi poznal ne dobrote ne usmiljenja. Še mrtvece si klal, ti izmeček človeštva, in ranjence pobijal. Kdo te je tega učil?

F a š i s t. Io niente naredila. (*Pokaže na Nemca.*) Questo, questo naredila, questo comandare, bambini, otroči, kozi (*pokaže, ko da bi koga zabodel*) zabosti, io sempre pridna. (*Pokaže na obleko.*) Io tukaj fašista, (*pokaže na srce.*) Tukaj ne fašista. Io (*pljune v stran*) pfuj Mussolini.

M a t j a ž. Gabiš se mi, črnosrajčnik, gabiš! Gnila je tvoja duša, bolj gnila od gnilobe same! (*Domobrancu*). In zdaj se nam ti izpovej, ti grešnik vseh grešnikov, Kajn vseh Kajnov! Kaj te je gnalo, da si izdal svoj dom, kaj tvojo roko vodilo, da si lastne brate moril?

D o m o b r a n e c. Obljubili so mi lepo življenje, obljubili lepo bodočnost, denar in brezdelje. Verjel sem! Dobro sem živel, vedno sem bil na toplem, na mehkem spal in vsega sem imel v izobilju. Če sem kaj napak storil, vse mi je bilo že vnaprej spregledano!

M a t j a ž (*kima z glavo*). Zažigal si — in nihče te, požigalca, ni zato kaznoval; moril si in nihče te, morilca, ni klical na odgovor; mučil si naše ljudi in nihče te, krvnika, ni zato pokaral; lovil si lastne brate in nihče te, izdajico, ni zato preganjal.

D o m o b r a n e c. Še pohvaljen sem bil zato in nagrajen.

Matjaž. Kradel si in ropal po domovih lastnih bratov.

Domobranec. Ko pa je bil tak ukaz! Kar sem nabral, sem znosil svojim domov, ali pa prodal po mestih in vaseh.

Matjaž. Za skledo leče si torej izdal svoj rod in zemljo domačo. Za skledo leče si moral lastne brate.

Domobranec. Učili so me, da je ta brat sovražnik moj.

Matjaž. Kdo te je tega učil?

Domobranec. Moji predstojniki.

Matjaž. Kje so zdaj oni, ki si jim tako slepo in zločinsko služil?

Domobranec. Ušli so in pustili nas male lastni usodi. Izdali so nas. Izdajalci so!

Matjaž. Ne, niso le zdaj izdajalci. Le to so ostali, kar so že zdavno bili. (*Gleda vse tri in zmiguje z glavo.*) Ali je mogoče, da je človeška mati rodila take spake v človeški podobi? O, kako rad bi vam razparal prsa, da bi videl, kaj nosite v njih namesto srca. (*Vstane, z dvignjenim tresočim glasom.*) Zdaj je konec boja, konec je vaših pijanih pohodov, ki so vas omamljali in mračili razum in vam zalivali dušo in srce s krvjo, zdaj gledate, kaj je ostalo od vseh vaših zverstev, čujete jok vračajočih se mater, ki iščejo svojo deco, a najdejo le mal grobek v gozdni jami, zdaj čujete od vsepovsod krik otrok, ki ne najdejo več svojih mater; ozračje stresa obup ljudi, ko izkopujejo vaše izmaličene žrtve; zdaj gledate žive okostnjake, ki

se vračajo iz vaših taborišč smrti — vse to vidite, vse to gledate dan na dan — (*s patosom*) in vendar živite in vendar ne padete mrtvi na tla od groze nad lastnimi dejanji. (*Dvigne roke.*) Ali je to mogoče, ali je kaj takega mogoče? (*Sede in si zakrije obraz v dolgi tišini*).

Partizani (*zunaj zapojo žalostinko »Žrtvam«*).

Ujetniki (*stoje sklonjenih glav*).

Matjaž (*partizanu*): Sin moj, odpelji te podle duše izpred mojih oči.

Partizani. In sodba, o Matjaž?

Matjaž. Odpelji jih na požgane domove, na neobdelana in uničena polja, na razrite ceste in pota, tam naj delajo in v potu svojega obraza popravljajo krivico, ki so nam jo storili. In noč in dan naj jim udarja na dušo krik skrušenih mater in obupni jok sirot. Morda še tli nekje v njihovi duši iskrica vesti.

Partizan (*pozdravi*). Zdravo, Matjaž! (*Odpelje ujetnike*).

Matjaž. Sreča naj hodi s teboj, hrabri moj sin, s teboj in vso Titovo vojsko.

Partizani (*zunaj pojoč partizansko koračnico, se oddaljujejo*).

Matjaž. Strašna je cena, ki jo terja svoboda! Morda je zato tako dragocena! Potoki krvi so jo pečatili dolga, strašna štiri leta. O, da bi vsak spoznal njeno ceno!

Vojščaki. Še zadnji kočar je zanjo vse žrtvoval, zato jo cenil bo in varoval.

Matjaž. O, da bi vaša in moja vera preplavila vso našo lepo domovino, o da bi se vstalila v vsakem srcu. Lahek, brez morečih sanj bo tedaj sen kralja Matjaža in končano njegovo poslanstvo. Ne bo mi več treba izdirati meča, kajti dom bo enoten, buden in pripravljen. (*Skloni glavo in zaspi.*)

Vojščiaki (*počasi sklonijo glave in uprti na sulice in flelebarde zaspe. V dalji izginja partizanska pesem*).

VIDA BREST:

Begunček

(Na trati plešejo pionirji kolo. Število je poljubno, po možnosti naj bo dečkov in deklic enako.)

Mi smo mladi borci vsi
Titove armade,
domu bomo dali vse
svoje sile mlade!
Tito, Tito,
valovito
kolo mi igramo
radi te imamo!

Deček (*star deset let, pride med petjem na oder s culo v roki in obstane kot zamaknjen ob pogledu na srečne sovrstnike*).

Pionirka (*iz kroga prihiti k njemu in ga prime za roko*).

Mali tovariš, od kod si prišel?
Pridruži se nam in z nami zapoj!
Vriskaj med nami in bodi vesel,
kakor mi vsi smo nocoj!

Vsi pionirji.

Pridi, tovariš, in z nami zapoj,
bodi vesel, kakor mi smo nocoj!

(*Prihite k njemu in ga vzamejo v krog.*)

Prvi.

Mali tovariš, od kod si doma,
da te nobeden od nas ne pozna?

Deček.

Daleč je domek moj, tam za gorami,
tam, koder Sava nam polja poji,
v rudniku atek nam kruha je služil
za mamico, zame in za sestrice tri.

Drugi.

Kje ti je atek zdaj, kje ti je mama,
da si to daljo sem sam vso prešel?
Kaj so pustili te samega iti?
Jaz ne bi nikdar kaj takega smel!

Tretji.

Mene bi atek dal čez kolena,
pa bi mi jih kaj pošteno naštel:

»Čakaj me, sinek, ej, čakaj me, sinek,
pomnil boš, pomnil še, kdaj si ušel!«

D e č e k.

Nisem ušel, kakor mislite vi vsi!
Atka ubili so švabski mi psi,
mamico ljubo so v Dachau odgnali,
mamico ljubo in sestrice tri...
Jaz sem ušel jim, ko so kamijoni
stali pred hišo, da nas nalože.
Eden od vseh pa le more ostati,
da psom bo poplačal kdaj strašno gorje!
Hotel sem najti ljudi, ki so boljši
od teh prodanih, morilskih volkov,
hotel sem najti si v mestu nov domek
do takrat, ko prišel bom zopet domov.

V s i.

Tukaj ostani, bratec med brati,
mamice naše še tebe gorkó
bodo objemale, kruha ti dale,
z nami boš rajal, pel z nami glasno!

D r u g a p i o n i r k a.

Kadar pa zopet priderejo tujci,
stisnili bomo roke si v pesti!
Zvesto mladina branila bo dom,
videl sovrag bo, kako se mladina bori!

V s i.

Tudi pri nas so nam beli prodanci
kradli, morili in bili ljudi,
pa nas so junaki narodne vojske
osvobodili — in zdaj smo prosti!

Vsi zapoje.

Kar bilo je pod pepelom
v naših srcih plahih skrito,
v kres mogočen je raznetil
naš tovariš

Tito, Tito!

JOSIP RIBIČIČ:

MEZINČEK

Mladinska igra v dveh slikah

OSEBE:

URŠA, STARA DEKLA

MIHA, STAR HLAPEC

MEZINČEK

JANEZEK

JURČEK

MIRKEC

TONČEK

FRANČEK

MARKEC

} OTROCI-SIROTE
OD 6 DO 12 LET

STISKAČ, STRIC IN VARUH OTROK

LOVRO, MUZIKANT

PRIKAZEN

I. SLIKA

(Otroška spalnica. Levo spredaj vrata v kuhinjo in zadaj v sredi v izbo. Zadaj levo in desno od vrat po ena široka postelja. Ob levi in desni tudi po eno ležišče. Sredi sobe mala Mezinčkova postelja z mrežo. Ob desni steni okna. Večer. Luč sredi stropa. Otroci-sirote v spalnih srajčkih sede ali čepe v posteljah. Markec in Franček sedita naslonjena na blazinah vsak v svoji postelji ob desni in levi steni. Tonček in Jurček klečita na postelji levo zadaj ter prekrizanih rok, naslonjena na rob postelje, sledita razgovoru. Mirkec in Janezek isto tako na postelji zadaj desno. Mezinček stoji na svoji postelji ter se ves čas suče po njej, držeč se za robove mreže.)

Mezinček. Pa je bila, jaz vem, da je bila
Urša poleg, ko je atek umrl.

Jurček. Ko je umrl — že, a kako se je
zgodilo, ni videla.

Janezek. Hlapec Miha pa je videl.

Markec. Seveda je videl. Saj sta z očetom
skupaj podirala tisti hrast v Lazah. Miha
je kar vedel, da se bo nekaj zgodilo, saj je vpil:
»Stran, gospodar, stran, bežite! Fašisti gredo.«

Mirkec. Zakaj pa ni atek bežal?

Markec. Zakaj bi naj bil bežal, saj ni nič slabega
storil. Šel je le v gozd sekat za zimo.

Franček. Fašisti pa so dejali, da je šel čakati par-
tizane!

Jurček. Zakaj pa jim ni povedal, da je šel zaradi
tega v gozd?

Markec. Saj mu niso dali, da bi povedal. Vodja fašistov je kar ustrelil vanj.

Mezinček. S puško.

Tonček. Ne, s pištolo, tako veliko (*pokaže*). Pa kar od blizu. Atek je koj padel na tla.

Mirkec. Kako pa veš?

Tonček. Miha mi je povedal, on je vse videl.

Janezek. Zakaj ni Miha priskočil očku na pomoč?

Markec. S čim pa? Fašistov je bila cela četa in vsi so imeli puške in pištole. Miha pa samo sekiro. Če bi ga opazili, bi še njega ustrelili. Zato je čepel v grmovju skrit, dokler niso fašisti odšli. Potem je odnesel očeta domov.

Tonček. Jaz sem ga prvi videl. Nič ni govoril, tudi stokal ni, le čudno je dihal. Tako, ko da bi grgral. In v obraz je bil ves bel. Tu pod srcem pa je bil ves rdeč od krvi.

Franček. Zvečer pa ni niti dihal več.
(*Molk, otroci se zamislijo.*)

Tonček. Sedaj je na drugem svetu.

Mezinček. Kako bo na drugem svetu, ko pa so ga dali v zemljo. Saj sem videl. Zemlja je tako bobnela, ko je padala na krsto. Tudi meni so dali, naj vržem, pa nisem hotel.

Janezek. Njegova duša je na drugem svetu.

Mezinček. Kje pa je bila duša prej?

Janezek. Ne vem. Notri v njem nekje. Vsi imamo dušo. Ko umremo, zbeži od nas.

Mezinček. Tako kakor tiček iz kletke?

Franček. Da, tako.

Mezinček. Pa se vidi?

Franček. Nak, vidi se pa ne.

Janezek. Zato je duša lahko odšla, ker je krogla naredila luknjo.

Franček. Tudi če bi ne bilo krogle, bi duša zbežala, če bi atek umrl.

Mezinček. Pa je mamina duša tudi na drugem svetu?

Tonček. Kje pa drugje?

Mezinček. Urša pa pravi, da ne. Pravi, da pride večkrat k njej ponoči: »Urša, skrbi za otroke!« ji pravi in izgine.

Tonček. Morda pride za hip, a se koj vrne.

Janezek. Kaj je tako blizu iz drugega sveta?

Franček. Daleč je, a duša lahko leti ko blisk.

Mezinček. Ampak zakaj je duša šla od mame? Saj se njej ni nič zgodilo! Saj njo niso ustrelili fašisti.

Markec. Srce ji je počilo od žalosti, ko je zagledala mrtvega očka. Če ti počí srce, ne moreš več živeti.

Mezinček. Ko počí srce, duša lahko zbeži, ali ne?

Markec. Ne vem. Duša zbeži vselej, ko je človek mrtev.

(Začuje se petje.)

Mezinček. Kdo pa poje?

Markec *(skoči iz postelje k oknu)*. Sosedje so prišli luščit koruzo. Na skednju je luč. Morda bo prišel tudi muzikant Lovro.

Franček. Pa nam bo spet kakšno naredil, ko bo šel mimo okna.

(Začuje se hreščanje harmonike.)

Mirkec. Že gre, že gre.

Vsi otroci *(skočijo k oknom in kukajo ven)*.

Franček. Markec, ugasni luč, mislil bo, da spimo, pa nas bo hotel spet prestrašiti. Pa bomo mi njega!

Markec *(ugasne luč)*. Počenimo vsi k oknu. Če bo pogledal noter, bomo vsi hkrati skočili pokonci in zavpili: »Bum...« Tako, zdaj pa tiho!

Vsi *(počenejo pri oknu prav k tlorisu in čakajo, Harmonika utihne)*.

Markec *(pokuka previdno skozi okno, šepetaje)*. Okrog skednja je zavil. Tam se je skril. Nekaj pripravlja. Aha, zdaj kuka izza vogala naravnost k nam. Gleda, če ga kdo opazuje. *(Počene.)* Tiho ko miške bodimo. Bomo videli, kaj si je nocoj izmislil. Aha, ali čujete, kako tiho hodi? Komaj da se sliši.

Mezinček. Po prstih.

Markec. Pst, tiho, ne tako glasno! Pazite, ko rečem: »Zdaj« — pa bomo vsi na en mah »Bum«... — vsak pri svojem oknu, ker ne vemo, kje se prikaže.

Lovro *(za oknom dvigne votlo, kot glava veliko izrezano bučo, v kateri gori lučka)*. Huu! kje pa je Mezinček, bavljav ga hoče.

Otroci *(skočijo pokonci)*. Bum... *(Ko zagledajo strašilo z žarečimi očmi in zobmi zavpijejo in zbeže v svoje postelje, kjer se pokrijejo z odejami čez glavo.)*

Lovro *(se smeje. Z močnim glasom)*. Hehe, ali sem vas, kaj?

Mezinček (*pokuka izpod odeje*). Jedeta, jaz sem pa mislil, da je smrt.

Lovro. Kaj bo smrt pri vas! Ste še premladi.

Janezek. Saj je bila tudi pri mami, preden je umrla.

Lovro. Da je bila? Kdo jo je pa videl?

Tonček. Urša jo je videla. Smrt je bila vsa bela.

Mirkec. S koso na rami.

Jurček. In kosti so ji šklepetale kar tako. Šklemp, šklemp...

Lovro. Je najbrž bilo Uršo strah, pa je z zobmi šklepetala, če jih še kaj ima. Ali pa se je bila preveč mošta napila.

Mezinček. S čim si pa preje strašil, Lovro?

Lovro (*dvigne bučo, ki jo je bil položil zunaj na tla*). Na, zate sem jo izrezal, Mezinček! Notri je lučka. (*Ugasne svečo v buči.*)

Otroci (*skočijo iz postelje, da si ogledajo bučo*).
Markec (*prižge luč na stropu*).

Mezinček (*stiska k sebi bučo — jo kaže drugim*).
Hvala, Lovro. (*Odnese bučo v svojo posteljo.*)

Lovro. Le igrajte se z njo. Pa če bo treba boš strašil z njo strica-varuha, če bo prehud.

Markec. Kakšnega strica-varuha?

Lovro. No, tistega, ki pride nocoj. Ali še ne veste?
K vam pride varuh.

Mezinček. Kaj pa je to varuh?

Lovro. Varuh je nebodigatreba. Pošlje ga pa postava.

Mezinček. Kaj pa je postava?

Lovro. Postava, hm, postava je tisto, ki ukaže.
Če ne ubogaš, te postava vrže v ječo.

Janezek. Postava so fašisti!

Lovro. Pri nas so danes fašisti, *(tiše, skrivnostno)* a dolgo ne bodo!

Otroci *(se zgrnejo okrog okna)*.

Franček. Ali jih boste?

Lovro *(položi prst na usta in se ozre na vse strani)*. Pst! Če te slišijo, gorje tebi!

Janezek. Ustrele te, kakor so očka!

Franček. Mene že ne! Saj me še včeraj niso, ko sem vrgel pest sladkorja v bencin, da niso mogli z avtom naprej.

Tonček. Ker te niso videli! A če bi te videli . . . !

Franček. Tebe bi že, tebe, ki si neroden, a mene ne dobe!

Tonček. Le čakaj, ko bom večji . . .

Lovro *(prime Frančeka za lase)*. A ti si bil tisti, ki si jim tako zagodel? Glej ga junačka! Ves bencin so morali izčrpati iz avta . . .

Franček. Managgia, so upili, managgia! Še danes ne vem, kaj to pomeni, a smešno je bilo tako.

Markec. Kadar so jezni, vpijejo: managgia, managgia . . .

Mezinček. Kakor naša Urša, ki pravi: hudimana, kadar je jezna, naš Miha pa: kršensalamiš.

Markec. Ko pa se boje, vpijejo: Mamma mia, mamma mia!

Mezinček. Če se Urša ustraši, reče: Ježeš-Marija, Miha pa: arduš!

Franček. Lovro, prej si dejal, da ne bodo fašisti več dolgo.

Lovro. Ne bodo, ne! Partizani se že zbirajo po hribih in gozdovih. Vedno več jih je. Ko jih bo dovolj, bodo prihrumeli ko burja in pometli vse črnosrajčnike.

Mezinček. V morje ... Mamma mia ...

Lovro. V morje in še čez! Tja do Italije, od koder so prišli.

Jurček. Potem tudi postave ne bo več in tudi ne varuha!

Lovro. Pač, postava bo, le da bo drugačna! Takšna, ki bo naša. Varuha bo pa menda res burja vzela.

Jurček. Zakaj nam pošljejo varuha?
Kaj bo delal tu?

Lovro. Zakaj? Zato, ker ste sirote brez staršev. Varuh bo pazil, da bo vse prav pri hiši.

Markec. Saj pazita Miha in Urša dovolj.

Lovro. Že, že, ampak Miha in Urša sta hlapec in dekla, ona dva ne moreta biti varuha. Taka je zdaj postava!

Franček. Zakaj pa ne? Saj sta od mladosti pri hiši!

Lovro. To moraš pa postavo vprašati. Postava je rekla, da bo vaš stric, tisti Stiskač vaš varuh, pa amen.

Markec. Saj ga še poznamo ne!

Lovro. Ga boste že spoznali! Še prezgodaj! Pravijo, da je tako pobožen, kakor je hudoben. Vsak dan hodi k spovedi, da si sproti olajša vest, če jo kaj ima.

Mirkec. To mora imeti grehov poln pehar.

Mezinček. Jaz sem bil letos prvič pri spovedi, odkar sem živ, pa nisem vedel, kaj bi povedal.

Lovro. Glej ga, pa pravijo, da še svetniki grešijo sedemkrat na dan. Mezinček naš pa brez greha

kar šest let. Ampak za en tvoj greh le vem! Ali še veš, kako si položil fašistu žebliček na stol, preden je sedel.

Mezinček (*smeje*). O, to pa ni greh —. Joj, kako je poskočil.

Janezek. Najprej je vpil ves divji: Managgia . . .

Mezinček. Potem pa se je prijel tako-le (*se prime za zadnjico*) in stokal, Mamma mia, mamma mia . . .

Lovro. No, odslej pa le pazi, da ti kaj podobnega ne pade v butico! Varuh bi te izdal!

Marko. Kaj je tak?

Lovro. Kako pa naj bo pošten, če so ga fašisti postavili za varuha?

Tonček. Izdajalec je?

Lovro. Če je izdajalec, ne vem! A vem, da se klanja pred vsako postavo. Najprej se je klanjal pred avstrijskim cesarjem, potem je povzdigoval v nebesa jugoslovanskega kralja, zdaj bi pa najraje pokleknil pred laškim kraljem in cesarjem.

Mezinček. Laški je tisti majčkeni, ki mora stopiti vedno na stolček, da ga ljudje vidijo.

Janezek. Pa mora nositi visok klobuk s perjanico, da izgleda večji.

Lovro. Tako je! A mu bomo že izpodnesli stolček ter zbili klobuk z glave.

Mezinček. Lovro, ali imaš še kak risalni žebliček?

Lovro. Čemu ti pa bo?

Mezinček. Varuhu bi ga rad podtaknil na stol, ko pride.

Janezek. Da bo poskočil do stropa.

Jurček. Potem bi morda zbežal od nas!

Lovro. Ali ste tiči! A je tudi varuh tiček. Tega bo treba drugače prepoditi. No, le mirni bodite. Bomo že kako, če bo treba. Kar name se zanesite, če bo prehud.

(V dalji se bliska.) Nevihta bo. No, jaz grem malo v skedenj pogledat, kako so pridni. Ali je kaj mošta pri hiši?

Markec. Dva soda. Kar Mihi reci pa ti bo dal.

Lovro (pripravlja harmoniko). Miha se je odpeljal po strica v trg na postajo. Bo že Urša dala, če je dobre volje. No, dobro spite! (Zaigra koračnico in se oddalji.)

Otroci. Zbogom Lovro, pa še kaj pridi! (Ležejo v postelje, Marko ugasne luč. Molk. Iz skednja se sliši petje, smeh in harmonika.)

Markec. To je bilo tisto pisanje, ki so ga popoldne prinesli Urši.

Franček. Jaz sem tudi videl. Urša ga je brala in rekla: Ubogi otroci. (Molk.)

Janezek (zaihti).

Markec. Kdo joka?

Mirkec. Janezek.

Markec. Kaj pa je, Janezek?

Vsi (dvignejo glave).

Janezek (jokaje). Jaz bom kar ušel z doma. Nemaram varuha.

Markec. Kam boš pa ušel?

Janezek. V gozd, kar naprej, kar naprej.

Mezinček. Da te bodo volkovi požrli.

Jurček. Ali cigani odnesli.

Tonček. Jaz bi šel kar skozi gozd v gore med partizane. Bi me že uporabili za kaj! Puške bi jim basal, ko bi se bojevali.

Markec. Saj sem še jaz premlad za med partizane! Zdaj pa zaspimo. (*Molk.*)

Janezek (*zahlipa*). K mami hočem.

Franček. Kako boš prišel do mame? Mama je umrla.

Mirkec. Moraš najprej umreti, potem prideš lahko do mame.

Janezek. Pa bom! Saj ni težko.

Mezinček. Tako se vležeš, prekrižaš roke, zapreš oči, nič ne dihaš, pa je.

Tonček. Nak, to ni tako.

Mezinček. Kako pa?

Tonček. Ne vem, a tako ne. Mora duša iz tebe.

Franček. Tiho bodite. Voz ropoče. (*Skoči iz postelje in odgrne zaveso. Zunaj pabliskava*). Miha je z vozom. Nekoga je pripeljal. Najbrž strica.

Vsi otroci (*teko k oknom*).

Mezinček. Kakšen pa je?

Franček. Tema je, nič ne vidim. Le nekaj temnega se vali z voza.

Markec (*pri drugem oknu*). Zdaj jemlje Miha kovčege z voza. Stric pa maha z dežnikom.

Tonček. Jezi se na nekaj.

Mirkec. Siten je!

Franček (*zbeži v posteljo*). Bežimo. V hišo gresta.

Markec (*z drugimi vred zbeži v posteljo*). Delajmo se, ko da spimo.

Franček (*sliši odpiranje vrat in govorjenje*). Sta že v kuhinji. Tudi Urša je prišla.

Mirkec. Stric se jezi (*pristluškuje*). Pravi, da ne smejo sosedge k nam luščit koruze. Da smo mi otroci za tako delo. — Zdaj hoče k nam.

Otroci (*se potuhnejo*).

Urša (*stara kmečka dekla prihiti v sobo, skozi vrata levo spredaj prisije luč*). Tukaj spiyo, gospod varuh. Najstarejši ima 13, najmlajši pa 6 let.

Stiskač (*suh človek nad 50 let, s šiljastim nosom in naočniki na koncu nosa, gleda preko očal. Niha z dežnikom*). Hvaljen Jezus... no, ali nihče ne odgovori? (*Udari z dežnikom po Markcu.*)

Markec. — na veke amen.

Stiskač. Na veke amen — gospod varuh, recite!

Otroci. Na veke amen, gospod varuh.

Stiskač. Tako, zdaj veste. Jaz sem vaš varuh. Ali veste, kaj je to? (*Mezinčku*) Ti, ali veš?

Mezinček. Vem! Nebodigatreba. Poslala ga je pa postava!

Stiskač. O ti seme zgubljeno, ti! Kdo te je tako učil, kaj? Najbrž tisti tvoj oče (*se prekriža*). Bog mu daj večni mir in pokoj. Kako pa, da on. Saj je bil vedno nekak Antikrist. In s partizani, uporniki se je družil! Ali pa tista tvoja mati, moja rajnka sestra (*se prekriža*). Naj v miru počiva. Že ni imela dovolj trde roke za takle cvet. O, a zdaj bo drugače. (*Zbija z dežnikom po tleh*). Vse drugače! Dela in ponižnosti vas bom naučil. O, bom, bom! Ponižni božji hlapčki boste postali, o boste, boste... (*Urši.*) Hm, ti — kako ti je ime?

Urša (*si briše solze*). Urša.

Stiskač. Ja, Urša, kako je z otroki? Ali so vzgojeni v krščanski veri? Ali hodijo k maši.

Mezinček. Nak, vozimo se.

Stiskač. Ali boš tiho, ti! Ko boš vprašan, govori, nič prej!

Miha (*star hlapec je stopil za Stiskačem*). Reš je gospod, jaz jih vsakokrat peljem ob nedeljah k maši. Daleč je.

Stiskač. Ho, pelje jih, gospodo! Hehe, a odslej boš le mene, pa vsak dan navsezgodaj. Tile pa bodo šli peš. Ponižnost je božja čednost. Če se je v mladosti ne naučiš, si izgubljen. No zdaj pa naj spe. Jutri odkažem vsakemu svoje delo. (*Hlapcu in dekli.*) Zdaj pa v izbo. Ti, Urša, pripravi kaj za večerjo. Gnjat in jajca, ali kaj podobnega. Ti, Miha, stopi po polič vina v klet. Ali ga je kaj?

Miha. Mošt imamo, dober mošt. Dva soda. (*Hoče oditi na levo.*)

Stiskač. Mošt? No, dobro, pa mošt! Čakaj! Ali si povedal tistim v skednju, da naj se spravijo domov. Saj bodo mislile oblasti, da se pri nas zbirajo za kak upor!

Miha. Se že odpravljajo. (*Zunaj glasno govorjenje in hreščanje harmonike. Miha odide v kuhinjo.*)

Stiskač (*hoče za njim*).

Urša. Tukaj, gospod, je še en vhod v izbo.

Stiskač. Dobro, dobro. Pa kmalu pripravi večerjo. Potem se bomo že pogovorili, kako bo s tabo in Mihom. Hm, red bo treba napraviti tu, red.

Joj, kakšne skrbi so mi nakopali. (*Odideta z Uršo skozi vrata zadaj.*) Pa luč ugasni. Električna je draga.

Urša (*ugasne luč in gre za njim*).

Janežek in Jurček (*zajokata*).

Mezinček (*skoči s postelje zgrabi bučo pod pazduho, vzame s stola svojo obleko in teče proti vratom v levo spredaj*).

Markec in Franček (*na pol šepetaje*). Mezinček, kam greš?

Mezinček. Iskat Lovra, muzikanta. Ta bo že vedel kako in kaj.

Ostali otroci (*se nekaj časa gledajo — potem pa skrijejo glave v blazine in zahlipajo*).

(*Zunaj se oddaljuje petje sosedov. Bliska se in grmi vedno bliže.*)

II. SLIKA

(Spalnica z zakonsko posteljo ob desni steni. Sredi ozadja okno, pod oknom zibka z umetno punčko. Desno zadaj nizka omara s predali. Ob levi steni veliki omari. Sredi sobe miza. Ob desni steni spredaj vhod, ob desni steni zadaj vrata v druge prostore. Noč. Zunaj se bliska in nalahko grmi.)

Mezinček (*pleza skozi okno iz sobe*). Zdaj gre.

Pomagaj! (*Dvoje rok mu pomaga na vrt. Izgine.*)

Stiskač (*iz vhoda desno spredaj. Gleda po sobi*).

• To bo torej moja soba. No, bo že. Ampak svetih podob je malo, hm, hm. Pobožnosti in bogaboječnosti ni bilo preveč pri hiši. Zato pa je prišla nesreča nad njo. (*Mihi.*) Tja na malo omaro postavi kovčege.

Miha (*odnese oba kovčega na omaro ob zadnji steni*).

U r š a (*si je že ves čas brisala s predpasnikom solze*). Gospod varuh, imejte usmiljenje z nama. Od mladosti sva pri hiši in zdaj na stara leta...

S t i s k a č. Kar sem rekel, sem rekel! Do zapuščinske razprave ostaneta še tu, naj bo. A potem morata proč. Na grunt morajo mlajši, močni, da bo kaj zaleglo. Ali mislita, da je tu kaka sirotišnica, kaj? To bi vama gódilo, kaj, na stara leta sedeti za pečjo. Gospod varuh pa naj vama streže...

M i h a. Saj sva še močna in zdrava oba. Nihče ne pozna vsega grunta kot jaz! Poglejte te roke: vsaka kepa tega grunta jih že pozna. Delal sem ko črna živina od zore do mraka. Kamor pogledate, povsod moje delo. Ne kot hlapec, ko da je moje, sem delal.

S t i s k a č. Saj je bila to tvoja dolžnost! Kako pravi sveto pismo? Daj cesarju, kar je cesarjevega in Bogu, kar je božjega. Grunt je bil mojega svaka in sestre, ti pa hlapec na gruntu, da daš gospodarju, kar mu gre, pri Bogu pa da najdeš zaslužnje...

M i h a. In zdaj na stara leta naj grem z grunta? Kam naj pa grem? Od česa naj živim?

S t i s k a č. To pa mene nič ne briga. Boš že našel kje kaj. Bog, ki ptice pod nebom živi, bo tudi tebe preživel, če bo njegova volja! Sicer pa greš lahko v službo, v dobro službo. Ti gotovo poznaš vsa pota in steze v gozdu. Ponudi se Italijanom, kazal jim boš pot do partizanov. Dobro te bodo plačali.

M i h a. Izdajalec pa ne bom, raje poginem! (*Odide.*)

Stiskač (*vpije za njim*). Ti, pazi, kaj govoriš! Zvesto služiti gospodarju, je dolžnost nas vseh. Italijani so zdaj naši gospodarji, pa amen. Daj cesarju, kar je cesarjevega, pravi sveto pismo. Ti pa — izdajalec nočem biti! O, le čakaj, za to besedo se boš še pokoril. (*Urši.*) Kaj pa ti čakaš še tu?

Urša. Če moram iti od hiše gospod, kdo vam bo gospodinjlil. Saj ne morete sami!

Stiskač. Gospodinja bo gospodinjala, gospodinja, mlada, postavna, hehe.

Urša. Saj ste vdovec . . .

Stiskač. Vdovec, da že v tretje. Je že Bog tako hotel. Kdo pozna njegova pota? Ampak poiskal si bom gospodinjno. Manjka se jih, ki bi rade prišle na tak grunt. Precej jutri bom šel malo naokoli, da si poiščem pravo. Mlado, močno, pa tako, da bo imela kaj pod palcem, hehe . . . Človeku ni dobro šamemu biti, je rekel že Bog Adamu. Hehe (*si mane roke.*) Mlada gospodinja mora na grunt, mlada in močna; taka, ki se ne bo ustrašila nobenega dela. Hehe, Urša, tako je . . . Ti si prestara za to . . . Saj kuhati znaš. Čvrtje z gnatjo si kar dobro pripravila . . . a za gospodinjno že nisi.

Urša. Kam pa naj se obrnem zdaj, ko sem vse svoje moči pustila v tej hiši?

Stiskač. I kam! Na domačo občino, kam drugam? Občina je dolžna svoje reveže podpreti. Zakaj pa plačujem davke, he? Pa dovolj tega! Kje je denar? Kje so listine?

Urša. Tam v predalu omare je vse. Vse je tam tako, kakor je pustil rajnki gospodar.

Stiskač (*pogleda proti omari*). Ključ je kar tam. Na, ta je pa dobra. Tamle okno brez mreže, a tu odprt predal z vrednostmi. (*Hiti k omari.*) Morda je že vse pokradeno, poropano. (*Stika po predalu.*) Odprto, vse odprto . . .

Urša. Tu smo pošteni ljudje.

Stiskač (*odpre predal in stika po njem*). Pošteni, saj vem, kako je služinčad poštena. O, preiskavo bomo naredili, preiskavo.

Urša. Saj je knjiga tam, rajnki gospodar so vse zapisali, vse kar so izdali in vse kar so prejeli.

Stiskač (*privleče knjigo na dan*). No, bomo videli! Če je res tako, zahvalita Boga, če pa ni, se pripravita na karabinerje. Tako, sedaj me pa pustita samega. Zjutraj pa zgodaj na delo. (*Se zabliška in zagrmí. Stiskaču pade knjiga iz rok. Naglo se prekriža in s strahom gleda proti oknu.*) Sveti križ božji! Bog nam bodi milostljiv. O, sveta Trojica, prosi za nas. Sv. Florijan, prizanesi nam. (*Urši, ko pobira knjigo.*) Ali je strelovód na hiši?

Urša. Ni, v našo vas le malokdaj trešči.

Stiskač. Tako, malokdaj! Ni strelovoda, zunaj pa treska. (*Se prime za glavo.*) Kam sem prišel! Ni strelovoda! To se pravi Boga izkušati. O precej jutri ga grem naročit. — Pojdi, pojdi! Bog mi daj preživeti to noč. (*Vzame knjigo in zagleda zibko ob oknu.*) Kaj pa je to?

Urša. To je pa punčka rajnke Metke. Že deset let leži tam. Metka je bila prvorojenka. Ko je bila stara pet let, je umrla. A preden je umrla, je rekla rajnki gospodinji: »Mama,« je rekla, »če umrem, skrbi za punčko. Ne daj jo stran.« In od tedaj leži punčka tam. Gospodinja jo je večkrat zibala

in mislila na ubogo Metko. Če pritisnemo punčko na popek, pa zajoka, pogledjte. (*Stopi k punčki in pritisne s prstom na popek. Punčka zajoka z otroškim glasom.*)

Stiskač. Oslarije, bedarije babje. Jutri jo odnesi stran. Na podstrešje ali kamor hočeš. Pojdite!

Urša (*odide*). Lahko noč, gospod varuh, dobro spite.

Stiskač. Že prav, že prav. . . (*sede za mizo in*

stika po knjigi). No tu bo še mnogo dela, preden bo tak red, kot je treba! A grunt je lep. (*Si mane roke.*) — Ej

Stiskač, na stara leta si se le vsedel na gorko. Varuh takega posestva, to ni mala stvar! Najstarejši ima 13 let — torej še najmanj 10 let boš gospodar tega lepega koščka zemlje. V 10 letih se da marsikaj — hm — takole položiti zase na stran. Hehe. . . še bo lepo na svetu. (*Se zabliška. Stiskač se prekriža.*)

Sveti križ božji — Bog in sveti Florijan, čuvajte ubogega služabnika svojega. Da bi me le ne zadela nesreča, zdaj, ko sem vendar enkrat na svojem. O sveti Florijan, stoj mi ob strani. V nedeljo ti darujem debelo svečo. (*Lutka v zibki zajavka in zakrili z rokami.*)

Jezus Marija, kaj pa je to? (*Se ozre in odskoči, ko vidi, da lutka miga z rokami.*) Jezus Marija, strahovi so v tej hiši. (*Skoči k vratom in jih odpre, vpije.*) Urša, pomagaj, strahovi. Jezus Marija, strahovi! Urša, Urša. (*Punčka spet zajoka.*)

Urša (*zunaj loputa z vrati*). Že grem, že grem. (*Prisopiha v sobo.*) Kaj pa je za božjo voljo.

Stiskač (*kaže na lutko*). Tam, tam, tisto punče miga z rokami in javka. —

Urša (*se približa lutki*). Kaj bo javkala, saj ni živa.

Le če se je dotaknete za popek, zajoka. Glejte. —

Stiskač. Stoj, ne — ni treba. Morda se je res le meni tako zdelo. Morda sem preveč mošta pil. Ni-sem vajen. — Jaz se držim božjih postov in sem zmeren v jedi in pijači. Ampak sem res že mislil, da je prikazen.

Urša. Ta že ni. Ampak pride pa kakšenkrat prikazen. Vaša rajnka sestra prihaja tu pa tam, da pogleda, kako je z otroki. Ko ležim v polsnu pa pride in pravi: »Urša poglej no, kako je z otroki. Ali so dobro pokriti? Ali nima kdo vročice? Pazi nanje, posebno na Mezinčka.«

Stiskač (*jo gleda ves čas s prestrašenimi očmi*). Ali na tistega malega z dolgim jezikom?

Urša. Na tistega. Zlat otrok je. . .

Stiskač. Glej, zlat pa zlat. Predrzen pa še bolj. Torej praviš, da straši moja sestra tod, da straši v tej hiši —. (*Se prime za glavo.*) O božja porodnica, kam sem zašel! — Morda pa še kdo straši — morda pa povsod straši. Tudi v tej sobi, kaj?

Urša. V tej sobi sem videla smrt.

Stiskač (*Se sesede*). Smrt, prav pravcato smrt?

Urša. Pravcato! Tako, ki so jo same kosti. Koso je imela na rami. Kadar mora kdo umreti v tej sobi, vsakokrat pride. K očetu rajnkega gospodarja je prišla in k rajnki gospodinji tudi. Najprej so se odprla vrata kar sama od sebe, potem je zažvenketalo po šipah, kakor da bi kdo pesek zagnal vanje, potem se je prikazala. . .

Stiskač (*si stiska ušesa in se prekrižuje*). Molči, molči, mene je groza — mene je groza — Smrt! (*Vrata se ko v prepihu odpro.*)

Stiskač (*Kaže proti vratom*). Glej — glej — sveti križ božji —.

(*Po šipah zažvenketa pesek.*)

Stiskač. O — o — mene bo konec!

Urša (*poklekne*). Sveta pomagalka — kakor v tisti noči pred tremi meseci.

Prikazen (*zavita v belo rjuho z Mazinčkovo razsvetljeno votlo bučo namesto glave se prikaže ob oknu. Sega do zgornjega dela okna. Govori z votlim glasom*). Pripravi se na pot, o človek, ki bivaš v tej sobi. Opolnoči bo treba iz te doline solz. Pripravi se na pot, pripravi se na pot. (*Se vedno bolj niža in niža, ko da se udara v zemljo in končno izgine.*)

Urša. Bog nam bodi milostljiv — umreti bo treba. Naj se zgodi tvoja volja, o Gospod. Reci besedo in ponižna dekla bo ubogala.

Stiskač (*Je bil isto tako pokleknil in z rokami podil od sebe prikazen, se prekriževal, ko izgine prikazen*). Sveti križ božji... Te noči ne preživim... Konec je... Spovednika, spovednika pokličite.

Urša (*vstaja*).

Stiskač (*ves iz sebe plane pokonci*). Ne, jaz nočem umreti, nočem! Nocoj že ne. V tej hiši ne, ne... Proč, proč (*teče k vratom*). Miha, Miha, Miha... (*teče po sobi*). O Bog, stoj mi ob strani, o Jezus, usmili se, odpodi smrt od mene... saj se še spovedal nisem svojih grehov... (*se grabi za lase*). Kako naj stopim pred božje obličje s tako

kopico grehov? Izdajal sem, vohunil za Italijane, še včeraj sem spravil tri znance v zapor in tistega ranjenca, ki ga je moj sosed v mestu skrivati, sem naznanil. Joj, joj, ranjenca so na mestu ustrelili, soseda pa še bodo. Morda so ga že! Oba bosta stopila na drugem svetu pred me in me vprašala: Zakaj si to storil? Kaj naj odgovorim? Ali naj povem, da zaradi zaslužka, zaradi tristo lir, ki so mi jih dali?

Urša (*ki je bila poslušala z odprtimi usti, prestrašena se prekrižuje*). Sveta porodnica, ne kaznuj še mene zaradi te črne duše...

Stiskač. O, in zadnjič sem podtaknil prepovedan letak... (*po šipah zarožlja, Stiskač teče k vratom*). Miha, Miha, Miha!

Miha (*zunaj*). Že grem, kje pa gori? (*Ob vratih*). Kaj pa se godi nocoj pri nas?

Stiskač (*v eni sapi*). Miha, hitro od tod. Kar sami gospodarite kot veste in znate. Jaz grem. Hitro, hitro, moje kovčege vzemi. Hitro, hitro! Tako, tako... saj je že vse v kovčegih, hvala Bogu... In teci in zapreži — jaz se vrnem v mesto! Kar pojdi, kar pojdi.

Miha (*je bil hitro vzel kovčege in tekel skozi vrata*).
Urša (*hoče za njim*).

Stiskač. Stoj Urša, počakaj... sam ne ostanem tu. Kaj sem že pozabil? Jezus, Marija, saj ne vem več, kje se me glava drži. — Aha, denar bom vzel za vožnjo. (*Vpije*.) Ali naj še sam nosim stroške? Pa boš za pričo, Urša, koliko bom vzel. (*Gre proti omari. Punčka dvigne roke in zajakva*.) Oh — že spet — glej — res govori — sveta Trojica, stoj mi na strani. Z onega sveta me preganjajo. (*Teče*

*skozi vrata, ne da bi vzel denar, spotjo vzame
dežnik in klobuk.)* Bom že račun poslal. — O ta
hiša je zakleta. Bog mi daj priti na varno. Miha,
Miha, pohiti!

Urša (*gleda punčko*). Prav zares se giblje. — Kri-
žani Jezus. Kaj naj pomeni to? Znamenje je. Ne-
kaj se bo zgodilo v tej hiši.

Otroci, razen Mezinčka (*pokukajo skozi
vrata zadaj*).

Markec. Kaj pa je? Kaj vpijete vsi kakor nori.
Janezek. Nas je strah.

(Zunaj zagrmí.)

Otroci (*pritečejo k Urši — se stiskajo k njej*).

Urša. Le k meni, le k meni otroci. Nocoj je strašna
noč. Prikazni se kar tako plazijo po hiši.

Mirkec. Ali si zopet videla mamo?

Urša. Mamo ne, ampak vse nekaj hujšega.

Tonček. Ali parkeljna?

Urša. Ne, ampak smrt sem videla. Prišla je po va-
ruha.

Franček. Pa ga je vzela?

Urša. O ne, sam je zbežal. Prestrašil se je.

Markec. Pa se ne vrne več?

Urša. Rekel je, da ne. Križ božji, kako črno dušo ima.
V strahu je vse povedal. Izdajalec je in vohun.
Bog ve, koliko poštenih ljudi ima na vesti. Ni čuda,
če se tako boji smrti!

Janezek. Pa je bila res prava smrt?

Urša. Prava. Kar šklepetale so ji kosti in iz oči ji
je žarel živ ogenj. In iz ust tudi.

(Voz zaropoče, bliska se in grmi.)

Otroci (*se še bolj stisnejo k Urši*).

U r š a (*objema otroke. Pristuhne proti vratom.*) Zdaj se je odpeljal. — Da bi se vsaj nikoli več ne vrnil! (*Pogled ji obstane na punčki.*) Pa veste, tudi punčka je oživila. Tista tam, Metkina. Kakor da so vse stvari oživele v sobi. Po šipah je zažvenketalo, vrata so se sama odprla. — Ti moj Bog, koliko strahu sem prestala. — A kje je Mezinček — ali spi?

M a r k e c. Mezinček je šel k Lovru! Precej, ko je stric prišel.

U r š a. Kar tako v srajčki? Pa k Lovru? Zakaj? Saj je Lovro že zdavnaj odšel s sosedi. Saj sem ga slišala.

P r i k a z e n (*se prikaže na sprednjih vratih, ki so se bila nestišno odprla*).

U r š a (*poklekne*). Speš je tu ... (*Dvigne roke proti prikazni.*) O sveta služabnica božja, mene vzemi! Tem sirotam pa prizanesi.

O t r o c i (*popadajo na kolena in zajokajo*).

P r i k a z e n (*odvrže rjuho in sname bučo*).

L o v r o (*ki nosi na ramenih Mezinčka*). Haha, ali smo ga, kaj! Ali smo ga, Stiskača? Kako jo je hitro pobrisal, kaj? Baraba izdajalska, ko bi vedel, da je tak izdajalec in vohun, bi mu še drugačno zagodel! O, pa bo že prišel tudi zanj dan plačila!

O t r o c i (*med govorom Lovra*). Lovro in Mezinček sta ... Hahaha ...

U r š a. O, ti nepridiprava, ti. Kako sta me ves čas strašila. Torej vidva! Vse vidva! Kako pa s punčko?

M e z i n č e k. To sem si pa jaz izmislil. (*Odhiti proti oknu, kjer pripravlja dvojce niti, da pokaže bratom kako je strašil s punčko.*)

Otroci (*odhite k Mezinčku ter opazujejo njegove priprave. Se nemo pogovarjajo med seboj in z Mezinčkom*).

Urša. Pa vrata... ropot po šipah?

Lovro. Vrata so se menda sama odprla od prepaha, po šipah pa je padal najin pesek — haha. Sem mislil, da bom kar bruhnil v smeh, ko sem gledal, kako sta klečala in milo prosila.

Urša. Jaz že nisem prosila, kar vdano sem čakala, da me vzame smrt.

Lovro. Tresla si se pa le.

Urša. Kdo se ne bo, če mu bije zadnja ura. A varuh se je še bolj.

Lovro. Kakšen varuh! Saj je dejal, da gre in da vama prepusti vso skrb.

Urša. Res je rekel.

Lovro. Bom jaz pričal, če treba.

Miha (*z bičem v roki na vratih*). No, sem že tu. V vaški krčmi sem ga oddal. Konj se je plašil zaradi vremena, pa je kar velel ustaviti. Je dejal, da bo tam prenočil, jutri pa da se odpelje domov. Pa da kar meni in Urši prepusti gospodarstvo. Da bo šel na sodnijo in tako zahteval, ker ni drugih sorodnikov.

Lovro. No, ali nisem dejal! Pregnali smo ga, izdajalca, pregnali za vse večne čase! Ha — kje je moja harmonika? (*Steče ven in se vrne s harmoniko.*)

Otroci. Ha, pregnali smo varuha. Juhejsa. Juhej! Mezinček (*skoči na okno. V rokah ima dvojce niti, s katerima sta privezani roki punčke. Ko povleče za nit, dvigne punčka roke. Oponaša jok punčke*).

L o v r o (*zaigra na harmoniko in zapoje. Drugi zaplešejo in ponove pojoč zadnji verz vsake kitice po napevu »Čuk se je oženil«*).

Hudobo smo pregnali, tralala, tralala,
sami smo ostali, hopsasa.

Nikdár se več ne vrne, tralala, tralala,
prej se v jamo zvrne, hopsasa.

Vsem nam je povšeči, tralala, tralala,
da šlo je po sreči, hopsasa.

Urša je zgubila ženina, ženina,
zdaj bo pa tulila, hopsasa.

U r š a. O ti grdun lažnjivi. Le čakaj. (*Skoči skozi vrata in se vrne z metlo. Lovi Lovra po sobi, ki ponavlja svojo pesem. Vsi se smejejo in so veseli.*)

FRANČE KOSMAČ:

POJDIMO SE PARTIZANE!

(Skeč za pionirje)

OSEBE:

TONE	}	(STARI OKROG 8 LET)
MIHEC		
JOZE		
BLAZ		
JANEZ	}	(PO 6 LET)
METKA		
PETER		

(Prizorišče: Nekje blizu gozda; pionirji pritečejo in se hočejo igrati. Imajo lesene puške in brzostrelke, bacač in še kaj.)

Več glasov.

Pojdimo se partizane!

Tone (*ki ima bacač*).

Jaz čem biti komisar!

Mihec.

Jaz bom Daki!

Jože.

Jaz bom Stane! (*Janezu.*)

Janez, ti boš pa stražar!

Blaž.

Tone ni za komisarja,
je prevelik pretepač!
Ne, ne grem se! Če že hoče,
pa naj meni da bacač!

Tone (*jezno da bacač*).

Na bacač! A pazi, reva,
da ne skvariš ga takoj!
Če ne boš z njim dobro delal,
te pretepem, da bo joj!

Metka (*boječe*).

Jaz bi z vami se igrala,
ampak streljati ne znam...

Tone.

Kmalu res bi pozabili:
bolničarka manjka nam!

J o ž e.

Jaz sem komandir vaš, Stane!
V vrsto stopite zdaj vsi!

B l a ž.

Metka, kje imaš obveze?

M e t k a.

Robci dobri bi bili ...

J o ž e:

Robce vsi iz žepov Metki!

(Metka pobira robce.)

Koliko jih že imaš?

(Metka se prepira z Blažem.)

M e t k a.

Sedem le, ker ga pozabil
je doma Kovačev Blaž!

J o ž e.

Dobro. Vrste zdaj preglejmo!

Hitro, dokler je še čas!

Uredimo se, preštejmo —

potlej borba čaka nas! *(šteje.)*

Ko bo prišel čas napada,

zapustimo položaj!

Dober juriš iznenada,

in osvobojen bo kraj! *(Se obrne k Petru.)*

Ti boš za obveščevalca —

majhen si in urnih nog!

Hitro javi, če sovražnik

hotel bi napasti v bok!

Tu okoli skrito hodi

in pazljivo ogleduj!

Si razumel?

Peter.

Sem! Prav dobro!

Jože.

Hitro javi, skrbno čuj!

Jože.

Zdaj pa dobro poslušajte!

V strelcih gremo vsi — tja gor.

(Pokaže s prstom.)

Nihče naj ne povprašuje —

tam bo naše čete zbor!

Zdaj naprej!

(Odhajajo, komandir jih ureja v strelce.)

Peter *(sam)*.

Naloga moja

težka je in me skrbi... *(Se ozira okrog.)*

Kaj, če bela garda pride?

In me samega dobi!?! *(Išče kam bi se skril.)*

Hej, za tole belo skalo

neopazno skrijem se!

Kar bom videl, kar bom slišal,

komandirju javim vse!

(Važno poslušalcem izza skale.)

K nam prišli so hudi časi!

Okupator nas duši.

Tukaj spodaj v naši vasi

bela garda spet tiči.

Toda naša hrabra četa

belčke stresla bo iz hlač!

Saj imamo brzostrelke,

mitraljeze in bacač!

Nekaj, zdi se mi, da čujem! *(Šepeta.)*

Peter, zdaj pa dobro pazi!
Kdo je tamkaj med grmovjem?
Kot da se nekdo tam plazi ...
Kdo je? Stoj! Če ne, bom streljal!
V glavo pošljem ti rafal!
Buča bela, si pobegnil?
Zdaj pa ne poznamo šal! *(Tiho.)*
Komandir me bo pohvalil,
če mu belega vlovim.
Kaj pa, če še več jih pride?
Potlej bolje, da zbežim ... *(Zaskrbljeno.)*

(Za odrom krik in hrup, ki se vedno bolj približuje.)

Jož, že juriš se razlega
vsepovsod okrog vasi.
Zdaj čutila bo zalega,
kaj je Tito, kaj smo mi!

(Pionirji prijurišajo na oder s komandirjem na čelu.)

Jož e.

Dobro smo jih nakresali.

(Se oddahne in se obrne k Mihcu.)

Pred teboj je bežal vsak!
S tem pohvalo si zaslužil,
Daki, ti si res junak!

Mih e c.

Neustrašno se boriti,
to je moja le dolžnost.
Zdaj pa šel bi rad v patrolo
malo tjale v bližnji gozd!

J o ž e.

Pojdi in razglej se dobro!
Dobro varuj se zased!
Hitro javi! si razumel,
če dobiš sumljivo sled.

(Se pozdravita strumno. Peter prileze izza skale.)

P e t e r.

Pst! V grmovju tam dol, glejte,
je šumel vseskozi list!
Prav gotovo v njem se skriva
kak splašen belogardist!

J o ž e.

Res sem radoveden, kaj je.
Pojdiva pogledat, Blaž

(Vsi strmé opazujejo.)

Tukaj praviš? Hop! — že teče!
Z majhnim repom — tvoj pajdaš! *(Smeh.)*

B l a ž.

Naš obveščevalec Peter
končno čisto prav ima!
Saj belogardist in zajec
si zelo — podobna sta! *(Smeh.)*

P e t e r.

Jaz sem skozi skrbno pazil,
Zdaj pa vidim, da ni nič...

J o ž e.

Dobro, dobro, vse je v redu,
Peter, tudi ti si tič!

*(Peter pozdravi in stopi v vrsto.
Jože se obrne k Blažu.)*

Tvoj bacač je dobro delal!
To nas nič več ne skrbi!
Zdaj — očistimo orožje!

(Čistijo orožje, za odrom krik in vik, ki se približuje.)

Kdo pa tam tako kriči?

M i h e c *(pripelje jokajočega Toneta, ki mu teče kri iz nosa).*

Ker prehitro je jurišal,
za legisti iz vasi,
komisar se je spotaknil,
iz nosu mu teče kri.

(Zmeda, vsi okrog ranjenca.)

J o ž e :

Kakšna panika je zopet!
Brž na svoje mesto vsak!
Za nosila poskrbite!
Težko ranjen je junak!
Bolničarka brž po vodo!
Skrbno rano mu zavij,
v bolnico potem bo moral,
vsaj za kakih štirinajst dni!

M e t k a,

Joj, kako hudo mu teče!
Hitro moramo naprej!

(Kaže krvavo obvezo.)

Vidiš, skozi je krvavo.
tule in še tule, glej!

J o ž e (slovesno).

Vsaka borba terja rane —
ni je poti brez ovir!
To je žrtev za svobodo,
za svobodo in za mir!

*(Ranjenca dvignejo na rame, komandir koman-
dira: »Naprej!« Zapojejo svojo himno: Mi smo
slovenski pionirji...)*

Z a s t o r

NAVODILA ZA UPRIZORITVE

Naša knjižica obsega 6 iger. Vse so preproste in razumljive po vsebini, lahko jih igrate na vsakem odru. Igro »Pojdimo se partizane« lahko uprizorite tudi na prostem. Pri igri »Kralj Matjaž in trije gavrani« je treba posvetiti veliko pozornost izgovorjavi. Dogajanje na odru je tu umirjeno, nekam slovesno. Oder spremenite v podzemeljsko votlino s papirjem, ki naj ponazoruje skale. Razsvetlite oder čim lepše. Vsi igralci v tej igri so hkratu tudi pevci, zato je treba pripraviti igro v skupnem delu s pevovodjem. Preskrbite si nekaj glasbene spremljave. Za »Vedeža« je odrska oprema lahko samo miza in nekaj stolov. Gledalcev to ne bo motilo. V drugi sliki pa lahko nakažete skalo, ob kateri Lukec koplje zlato. V Ribičičevem »Mezinčku« lahko zamenjate Mezinčkove brate s sesticami Francko, Špelco, Minko, Tonko, Lenko in Ančko. Temu primerno spremenite tudi odrski tekst. Če ne morete postaviti na oder vseh postelj, pripravite slamnjače, vendar tako urejeno, da ne moti gledalcev. Tudi v drugi sliki je nujno potrebna le postelja za Stiskača in punčka, s katero strašijo skopuha. »Begunček« je primeren tudi za igranje na prostem.

Pripravljajte se na predstave resno, da bodo čim lepše. Gledalci vam bodo hvaležni.

HAPODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIZNICA

00000441020

